

İzlençe/Syllabus

Dersin adı:	Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet /Gender in Turkey	Dersin işleniş biçimi:	21 ders saati çevrimiçi, 159 saat bağımsız ders saati
Eğitmenin adı:	Hatice Yeşildal Melek Zorlu Nalan Mumcu Merve Diltemiz Irem Akı Eda Aslı Seran Emine Sevim Nagehan Tokdoğan Deniz Parlak Ilkay Kara Fatma Sönmez Hülya Dinçer Pınar Yıldız Demet Bolat Ülker Sözen	Dersin günü:	Çarşamba 12:00 (CET)
Dersin dili:	Türkçe/Turkish		
Ders sağlayıcı:	Marburg University	Sertifika sağlayan:	Marburg University (6 ECTS)
Katılımcı sayısı (asgari):	5	Katılımcı sayısı (azami):	40

Dersin Tanımı

Toplumsal cinsiyet kamusal alana, sosyal politikaya, emek süreçlerine özetle hayatımızın her alanına etki eder. Bu ders, toplumdaki bu etkiler hakkında kritik soruları araştıran ve disiplinler arası bir akademik alan olan Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları'na eleştirel bir genel bakış sunar. Dersin temel amacı, katılımcıları Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları alanındaki temel konularla, sorularla ve güncel tartışmalarla tanıştırmaktır. Bu kapsamda, Türkiye toplumunun çeşitli alanlarında, günlük yaşamda, eğitimde, işyerinde ve evde toplumsal cinsiyetin sınıf, ırk, etnisite, cinsellik ve yaş ile kesiştiği olgular değerlendirilecektir. Ders boyunca kadın ve LGBTIQ + aktivizmi, eğitim, beden, feminizm, sınıf, etnisite, milliyetçilik, hukuk, İslam, medya, eleştirel erkeklik çalışmaları, insan hakları, otoriterlik, cinsellik, aile, kamusal alan, hafıza ve sinema başlıkları toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılacaktır.

Dersin Amaçları

Bu dersi tamamlayan katılımcılar, cinsiyetin toplumdaki rolü hakkında bilgi edinecek; kadın ve toplumsal cinsiyet araştırmalarına dair eleştirel perspektifi akademik, kişisel ve mesleki yaşamlarında uygulayabilecek ve bu alandaki ileri düzey derslere katılabilmek için gerekli donanıma sahip olacaklardır. Katılımcıların dersi tamamladıktan sonra şunları yapabilmeleri hedeflenmektedir:

- Toplumsal cinsiyetle ilgili konuları ve tartışmaları özellikle Türkiye toplumu ile ilgili olarak araştırabilmek,
- Cinsiyet, ırk, sınıf, cinsellik, yaş, din, kültür ve ulusun kesişimleri aracılığıyla günlük hayatımızı şekillendirdiği alanları açıklayabilmek,
- Güç, ayrıcalık ve baskı sistemlerinin bireyler ve toplulukların üyeleri olarak deneyimlerimizi nasıl şekillendirdiğini tartışabilmek,
- Tarihsel ve güncel toplumsal cinsiyet araştırmalarındaki temel teorik tartışmaları içeren eleştirel bir kelime dağarcığı geliştirmek,
- Kütüphane araştırması ve becerileri ile argüman geliştirme ve akademik referans verme yoluyla araştırma okuryazarlığı edinmek.

Dersin Gereklilikleri:

Dersin Unsurları:

- Derse katılım, film/video önerileri
- Forum
- 1 Değerlendirme yazısı
- 1 Final Ödevi

- **Derse Katılım:** Katılımcıların ders okumalarını takip etmeleri ve tartışmalara aktif katılımları beklenmektedir.
- **Değerlendirme Ödevi:** Katılımcılardan, altıncı haftanın sonunda, önerilen filmlerden bir tanesini izleyip dersin okumalarıyla bağlantılandırarak 500-1000 kelime aralığında bir değerlendirme yazmaları beklenmektedir.
- **Final ödevi:** Final ödevi ders döneminin bitiminde hazırlanacaktır. Katılımcılardan, 13 hafta boyunca tartışılan konulardan birini seçerek 1500-2000 kelime aralığında bir final ödevi hazırlamaları beklenmektedir. Ödev, dönem sonu sınav notu olarak değerlendirilecektir.

Dersin final notu (6 ECTS) aşağıdaki ölçütlere göre belirlenecektir:

- **Sorumluluk 1:** Derse katılma, okumaları yapma, dersin konusu ile ilgili bir film, video, resim ya da müzik bulup katılımcılara önerme ve son hafta düzenlenecek forum tartışmasına katkı sunma **%10**
- **Sorumluluk 2:** Değerlendirme Ödevi (500-1000 kelime) **%30**
- **Sorumluluk 3:** Final Ödevi (1500-2000 kelime aralığında bir final ödevi hazırlama) **%60**

Dersin Ana Hatları:

Hafta 1	Temel Kavramlara Giriş Hatice Yeşildal	<i>toplumsal cinsiyet, cinsiyete dayalı iş bölümü, eviçi emek, şiddet ve patriyarka</i>
Hafta 2	Feminizmin Öznesi Kimdir? Melek Zorlu	<i>feminist özne, queer teori, trans-dışlayıcı feminizm tartışmaları, feminist politika</i>
Hafta 3	Sınıf ve Toplumsal Cinsiyet Nalan Mumcu	<i>Toplumsal cinsiyet, sınıf, deneyim, gündelik hayat</i>
Hafta 4	Türkiye’de LGBTİ+’ların Durumu Merve Diltemiz Mol	<i>LGBTİ+ hareketi ve hakları, Türkiye’de hareketin gelişimi, örgütlü ve bireysel mücadele</i>
Hafta 5	Feminist ve Kuir Hukuk Teorilerine Giriş Eda Aslı Şeran - E. İrem Akı	<i>Feminist hukuk teorisi ve metodolojisi toplumsal cinsiyet anaakımlaştırması queer hukuk teorisi, heteronormativite ikili cinsiyet rejimi</i>
Hafta 6	Eleştirel Erkeklik Çalışmaları Emine Sevim	<i>Ataerki, erkeklikler, pro-feminizm, eleştirel erkeklik çalışmaları</i>
Hafta 7	Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet Nagehan Tokdoğan	<i>Milliyetçilik, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rejimi, öznellik, direniş</i>
Hafta 8	İslam ve Toplumsal Cinsiyet Deniz Parlak	<i>Din ve toplumsal cinsiyet, İslamda toplumsal cinsiyet, Müslüman feminizm</i>
Hafta 9	Feminist Medya Çalışmalarına Giriş İlkay Kara	<i>Medya ve toplumsal cinsiyet cinsiyet, feminist medya eleştirisi, eleştirel iletişim çalışmaları</i>
Hafta 10	Basının Milliyeti ve Cinsiyeti: Kürt Kadın Gazeteciliği Fatma Sönmez	<i>Kürt basın tarihi, Kürt kadın gazetecileri, cinsiyet rejimi</i>
Hafta 11	Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İnsan Hakları, Hesap Verebilirlik ve Onarım Hülya Dinçer	<i>İnsan hakları, kamusal/özel alan, onarım, ceza adaleti, pozitif yükümlülük, hakikat</i>
Hafta 12	Hafıza Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Pınar Yıldız	<i>Toplumsal cinsiyet ve hafıza, travma anlatıları, feminist hafıza çalışmaları</i>

Hafta 13	Türkiye’de ve Dünyada Otoriterleşme, Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Politikalar ve Akademi Ülker Sözen - Demet Bolat	<i>Otoriteriyenlik, toplumsal cinsiyet karşıtlığı, kadınlar ve LGBTİ+’lar, üniversite ve toplumsal cinsiyet</i>
Hafta 14	Forum: Atılacak Diğer Adımlar	Dönemin son haftasında tüm öğrenci ve dersin yürütücülerinin katılımıyla bir forum düzenlenecektir. Ders boyunca tartışılan konular ve temalar ışığında Türkiye’ye odaklanarak toplumsal cinsiyet üzerine açık bir tartışma yapılacaktır.

Haftalık Plan ve Okuma Listesi

Hafta 1: Temel Kavramlara Giriş

Bu hafta dersin teması kapsamında üzerinde duracağımız toplumsal cinsiyet, kalıplar ve roller, cinsiyete dayalı iş bölümü, ücretli/ücretsiz emek, eviçi emek, şiddet ve patriyarka gibi temel kavramlar ele alınacaktır. Ayrıca toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin sınıf, etnisite, ırk gibi diğer toplumsal eşitsizlik biçimleri ile ilişkileri ve bağlantıları tartışılacaktır.

Okuma materyalleri:

- Kamla Bhasin, (2003), *Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller*, İstanbul: KADAV Yayınları.
- Aksu Bora, Aile, Ataerkillik ve Toplumsal Cinsiyet, *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*, (80-108), Eskisehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.

Hafta 2:

Bu ders, feminizmin tarihini feminist özne tartışmasının izini sürerek kat etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda farklılıklara rağmen beraber politika yürütebilmenin olanakları, queer teorinin açtığı alanlar, trans-dışlayıcı feminizm tartışmalarının feminist politikaya etkileri gibi konulara değinilecektir.

Okuma materyalleri:

- Bell Hooks, (2017), *Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika*, (7-32), çev. A. K. Saysel, E. Aşan, İstanbul: BGST Yayınları
- Gülnür Avcı Savran & Nükhet Sirman (2019), *Feminist Bir Özne Mümkün mü?*, <https://www.catlakzemin.com/feminist-ozne-mumkun-mu/>

Hafta 3:

Bu derste toplumsal cinsiyeti ve toplumsal sınıfları bir arada düşünmeye imkan veren teorik yaklaşımlardan söz edilecek ve konu Türkiye’den saha örnekleri üzerinden tartışmaya açılacaktır. Ders temelde şu sorulara cevap arayacaktır: Sınıfsal eşitsizlik sadece ekonomik eşitsizlik midir? Mevcut sınıf tartışmalarına yapılan feminist müdahale nedir? Bu müdahalenin yaslandığı teorik ve tarihsel arka plan nedir? Kadınları tarihsel ve sınıfsal özneler olarak ele almanın imkanları nelerdir?

Okuma materyalleri:

- Beverley Skeggs, (1997). Formations of Class and Gender: Becoming Respectable, *Theory, Culture & Society*, (1-16), London: SAGE Publications. doi: 10.4135/9781446217597
- Diane Reay, (1998), Rethinking Social Class: Qualitative Perspectives on Class and Gender, *Sociology*, 32(2), (259–275), available at: <https://doi.org/10.1177/0038038598032002003>

Hafta 4:

Bu dersin amacı, Türkiye’de LGBTİ+ topluluğunun yaşadığı güncel sorunları, insan hakları ihlallerini ve bunlara karşı yürütülen örgütlü ve bireysel mücadele deneyimlerini ele almaktır. Bunu yaparken, LGBTİ+ haklarına ilişkin genel bir perspektif sunulacak, Türkiye’de LGBTİ+ hareketinin gelişimi, toplumsal hareketler bağlamında ele alınacaktır.

Okuma materyalleri:

- Merve Diltemiz Mol, (2018). Türkiye’de LGBTI Olmak, *Ayrımcılığın Yüzleri*, (145-155), Doğanay, Ü. (ed.), Ankara: IHOP.

Hafta 5:

Dersin ilk saatinde, feminist mücadelenin içinde gelişen feminist hukuk teorisinin hikayesi, temel kavramları ve metodları incelenecektir. Dersin ikinci saatinde, heteronormativitenin aracı olarak hukuk düzeni kuir bir perspektifle sorgulanacaktır. Türkiye’de kadınların hakları ve özgürlükleri üzerine devam eden hukuki tartışmalar ve feminist/kuir talepler bu bağlamda tartışılacaktır.

Okuma materyalleri:

- Gürgey Çağlar, Fatma Irem, (2014), Feminist Hukuk Teorisi Nedir?, *Hukuk Kuramı*, (28-44), V. 1, N. 5.
- Alison Stone, (2016), *Feminist Felsefeye Giriş*, (89-113), İstanbul: Otonom Yayıncılık,

Hafta 6:

Bu derste, feminist ve queer hareketlerin etkisiyle ortaya çıkan eleştirel erkeklik çalışmalarının, sosyal aktivizmdeki ve akademideki gelişimi tarihsel ve güncel kuramlar etrafında ve Türkiye’deki örnekler ile tartışılacaktır.

Okuma materyalleri:

- Serpil Sancar (2008), Erkek Egemenliğine Karşı Erkekler, *Erkeklik İmkansız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, (265-285), İstanbul: Metis Yayınları.
- Emine Sevim, (2019), Modern Erkek Hareketleri'nden Erkeklik Hareketleri'ne Türkiye'de Toplumsal Muhalefet Alanındaki Değişimler, (69-88), *Toplumsal Cinsiyet Bilinçli/Pro-feminist Erkeklerin Kadınlarla İlişilenme Biçimlerinin Eleştirisi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, available at: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Hafta 7:

Bu dersin amacı milliyetçiliğin cinsiyetçi yapısını feminist literatür ışığında ortaya koymaktır. Feminizmin milliyetçiliğe yönelik eleştirilerini teorik düzlemde ele almanın yanı sıra, ders kapsamında Kemalist modernleşme projesinin cinsiyet rejimi, devlet feminizmi, Türk politik kültüründe milliyetçi geleneğin cinsiyetçi örüntüleri ve milliyetçi kadınların deneyimleri üzerinde durulacaktır.

Okuma materyalleri:

- Cynthia Enloe, (2009), Feminizm Milliyetçilik ve Militarizm, (Ayşe Gül Altınay, der.), *Vatan Millet Kadınlar* (203-226). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nükhet Sirman, (2009), Kadınların Milliyeti, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik* (226-244). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nagehan Tokdoğan, (2021), Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet: Feminist Teoriden Feminizan Öznelliklere, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Feminizm* (331-338). İstanbul: İletişim Yayınları.

Hafta 8:

Bu derste, İslam'ın bir inanç ve iktidar ilişkilerinde kurumsallaşmış bir aktör olarak toplumsal cinsiyet eksenindeki rolü ve pratikleri tartışılacaktır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal pratiklerin, İslam'ın öğretilerinde dayanarak meşrulaştırılması İslam'ın bu anlamdaki aktif rolünü irdelemeyi gerektirmektedir. Bununla birlikte, dünyada ve Türkiye'de değişen deneyimler kurumsallaşmış dine karşı verilen feminist mücadeleyi de farklılaştırmaktadır. Bu bağlamda, dünyadaki ve Türkiye'deki Müslüman feminist hareketlerin deneyimleri ve mücadeleleri tartışılacaktır.

Okuma materyalleri:

- Hidayet Şefkatli Tuksal, (2020), Türkiye'de Feminizm Tartışmaları, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Feminizm*, (216-238), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Feyza Aknerdem, (2012), Dindar Kadınlar ve Feminizm, *İstanbul Amargi Feminizm Tartışmaları*, (83-120), İstanbul: Ezgi Matbaası.

Hafta 9:

Bu derste ilk olarak feminist medya çalışmaları, medyaya dair yapılan feminist eleştiriler ele alınacak ardından feminist alternatif medya deneyimi en genel hatlarıyla gözden geçirilecektir.

Okuma materyalleri:

- Liesbet Van Zoonen, (1997), Medyaya Feminist Yaklaşımlar, *Medya, Kültür, Siyaset*, (301-335), Süleyman İrvan, der., Ankara: Ark.
- Eser Köker, (2012), Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Bas etme Stratejileri, *Kadın Odaklı Habercilik* (119-150), Sevda Alankus, der., IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Hafta 10:

Bu derste, Kürt siyasal hareketinin kitleleşmeye başladığı 1990-2001 arası döneme odaklanarak, Kürt basın tarihinin en önemli aşamalarından biri olan günlük gazete deneyimi içerisinde Kürt kadın gazetecilerinin varoluş süreci üzerinde durulacaktır.

Okuma materyalleri:

- Handan Çağlayan (2006), *Feminist Perspektiften Kürt Kadın Kimliği Üzerine Niteliksel Araştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Fatma Sönmez, (2018), Bir Gazeteci, Kürt Kadın Aktivist ve Siyasetçi olarak Gültan Kısanak, *Kürt Tarihi ve Siyasetinden Portreler*, (381-394), Y. Çakmak & T. Sur, der., İstanbul: İletişim Yayınları.

Hafta 11:

Bu ders, uluslararası insan hakları rejiminin gelişimini, toplumsal cinsiyet perspektifinden eleştirel bir bakışla ele almayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, kamusal/özel alan karşıtlığının uluslararası insan hakları hukukuna olan yansımalarını açığa çıkarmaya çalışacağız. İnsan hakları belgelerine; hesap verebilirliği sağlamaya ve hak ihlallerini telafi etmeye yönelik mekanizmalara odaklanarak, suç, ihlal, zarar gibi hukuki kategorilerin cinsiyetlendirilmiş tanımlarını inceleyeceğiz; bu tanımların tarihsel olarak kadınları ve lgbti + leri nasıl şiddete karşı yasal korumanın dışında bıraktığını tartışacağız.

Okuma materyalleri:

- Hilary Charlesworth, (1994), What Are Women's International Human Rights?, *Human Rights of Women: National and International Perspectives*, (58-85), ed. Rebecca J. Cook, Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- Richard J. Goldstone & Estelle A. Dehon, (2003), Engendering Accountability: Gender Crimes Under International Criminal Law, *New England Journal of Public Policy*, (121- 145), Vol. 19 (1), Article. 8.

Hafta 12:

Türkiye'nin bastırılan ya da yok sayılan geçmişine dair film örneklerinden yola çıkarak şu sorulara yanıt aranacaktır: Feminist araştırmacıların hafıza çalışmalarına müdahaleleri alanı nasıl dönüştürmüştür? Travmatik bir geçmişi anlatıya dönüştürmenin girdapları

nelerdir? Türkiye'nin resmi hafıza politikası ile günümüz toplumsal cinsiyet politikaları arasında nasıl bir ilişki vardır?

Okuma materyalleri:

- Anna Reading (2014), Making Memory Work for Feminist Theory, *The Sage Handbook of Feminist Theory*, (196-214), M. Evans, C. Hemmings, M. Henry, H. Johnstone, S. Madhok, A. Plomien, & S. Wearing (eds.).
- Mehtap Tosun (2019), Etek Ucuna Takılı Tarih: Dersim'in Ermeni Kadınlarının Bellek Aktarımları, *Türkiye'de Cinsiyet Kültürleri*, (173-190), Merve Öztürk (ed.).

Hafta 13:

Bu derste, Türkiye'ye odaklanarak otoriter popülizmin küresel yükselişi ile toplumsal cinsiyet karşıtı politikalar arasındaki çok boyutlu ilişkiyi ele alacağız. Bunu yaparken, toplumsal cinsiyet karşıtı politikaların otoriter rejimlerin merkezindeki kurucu rolünü tarif etmeyi ve bu politikaların neoliberalizmle bağlantılarını çözümlemeyi amaçlıyoruz. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ve heteroseksüel olmayan cinsel yönelimlere savaş açan hükümetlerin ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin stratejilerini, söylemlerini ve pratiklerini dünyadan çeşitli örneklerle tartışacağız. Bu doğrultuda öncelikle güncel toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin dinamiklerini ve ayırt edici özelliklerini otoriteryanizm bağlamıyla betimleyeceğiz. Daha sonra toplumsal cinsiyet kavramının akademide nasıl dönüştüğünü ve Türkiye üniversitelerinde toplumsal cinsiyet karşıtı politikaların sebep olduğu güncel çatışmaları tartışacağız.

Okuma materyalleri:

- Alev Özkazanç, A. Günaydın & E. Aşan, (2020). Avrupa'da ve Türkiye'de Yükselen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler Üzerine: Alev Özkazanç İle Söyleşi [Interview with Alev Özkazanç on the Rising Anti-Gender Movements in Turkey and Europe], *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar* Sayı 41 (Sonbahar 2020), available at: <http://www.feministyaklasimlar.org/sayi-41-sonbahar-2020/avrupada-ve-turkiyede-yukselen-toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketler-uzerine/>
- B. Sauer (2020). Affective governmentality, gender and the rise of the authoritarian populist right, Paper presented at the 14th ECPR General Conference, August, 24th-28th, 2020, online-event available at: <https://ecpr.eu/Filestore/paperproposal/1bbf1594-7ce5-4f7d-ba0d-b3d6a35b41fa.pdf>
- Deniz Kandiyoti ile söyleşi 1 [Interview with Deniz Kandiyoti 1]: Eril restorasyon ve toplumsal cinsiyet krizinin keskinleşmesi [Masculine restoration and the deepening of the gender crisis] https://www.kisadalga.net/podcast/detay/deniz-kandiyoti-ile-soylesi-1-eril-restorasyon-ve-toplumsal-cinsiyet-krizinin-keskinlesmesi_307

Hafta 14: Forum